

TERMINOLÓGIA A MŰHELYBEN – A SZAKKÉPZÉSI NYELV KIHÍVÁSAI

Kivonat

A tanulmány a magyar szakképzési szókincs rétegzettségét és változását vizsgálja a társadalmi, gazdasági és technológiai hatások tükrében. Az elsősorban tantervi dokumentumokból, szakpolitikai anyagokból, valamint nyelvészeti és oktatásméleti szakirodalomból származó példák nyomán az eredmények feltárják a terminológia bővülését, az idegen nyelvi átvételek, digitális terminusok térnyerését, valamint a párhuzamos fogalomhasználat okozta kommunikációs zavarokat. A tanulmány igazolja, hogy a szakképzési nyelv kulcsszerepet tölt be a szakmai tudás átadásában és a tanulási folyamatok irányításában. A pontos terminológia fejlesztése javítja az oktatás hatékonyságát és a szakpolitikai diskurzus koherenciáját.

Kulcsszavak: szakképzés, szakképzési nyelv, terminológia

Bevezetés

A szakképzési nyelv és a szakképzés szakszókincsének kérdése akkor került érdeklődésem előterébe, amikor mint egyetemi oktató rendre megfogalmaztam azt az elvárást a szakmai pedagógus szakos hallgatók felé, hogy oktatói szerepükben ne csupán a köznyelvet, hanem saját szakterületük szakszókincsét is használják, s tegyék azt pontosan és tudatosan. Ez a gondolatsor vezetett el ahhoz a mélyebb kérdéshez, hogy vajon létezik-e a szakképzés egészét átfogó, sajátos szakképzési nyelv, amely önálló nyelvi regiszterként értelmezhető, vagy inkább szakterületi szakszókincsek széttartó halmazával találkozunk. A kérdés azért is időszerű, mert a szakképzés oktatási gyakorlatában a köznyelv és a szaknyelv egyidejű jelenléte a tanári szerep részévé válik. A cél a szakképzési szókincs rétegzettségének, változásainak és funkcióinak feltárása. A vizsgálat fókusza az iskolarendszerű szakképzéshez kötődő magyar szakszókincs történeti és funkcionális elemzése. A példák tantervi, szakpolitikai és nyelvészeti forrásokból származnak, időbeli és technológiai változásokat is tükrözve.

A szakképzési szakszókincs jellemzői nyelvészeti szempontból

Kiindulópontunk, hogy a szakképzéshez köthető nyelvhasználat részben egységesíthető nyelvváltozatként írható le, amelyet a *szakképzési nyelv* fogalmával jelölünk (Kiss 2004: 245). Ez nem önálló nyelvi rendszer, hanem a szaknyelv funkcionális változata, amely – Kurtán (2003: 41) és Fóris (2006) nyomán – regiszterként is értelmezhető. Tanulmányunkban a szakképzési nyelv a teljes nyelvhasználatot, míg a szakképzési szakszókincs annak terminológiai rétegét jelöli.

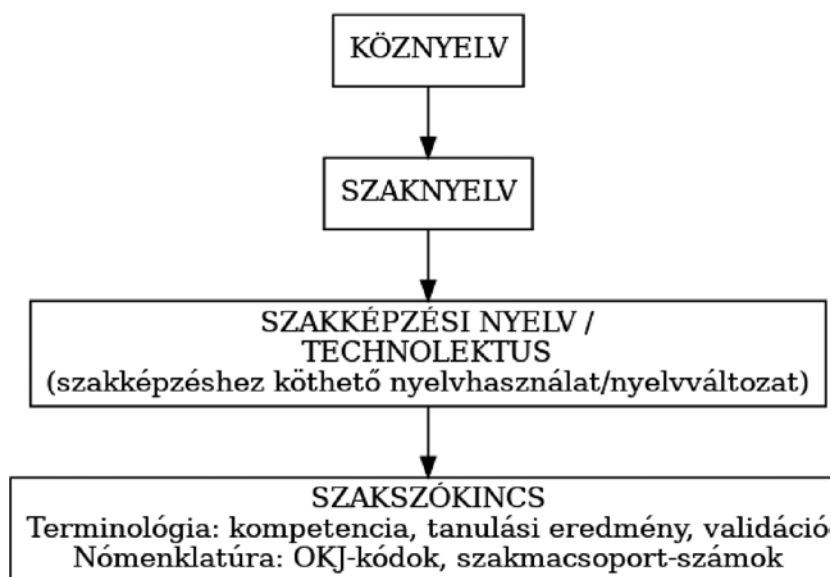
A szaknyelv a szakmai beszélőközösségek sajátos célú nyelvhasználataként definiálható, amely világosan tükrözi a valóságnak azt a részét, amellyel a közösség foglalkozik (Kurtán 2003: 50). A szaknyelv nemcsak kommunikációs eszköz, hanem a társadalmi munkamegosztás, a gazdasági funkciók és a szakmai identitás kifejezője is (Grétsy 1988: 92; Kiss 2009). Fejlődése a társadalmi és gazdasági változásokkal párhuzamosan zajlik (Bańczerowski 2004: 446; Kovács 2011).

A szaknyelv a köznyelvtől elsősorban szókészletében különül el, nyelvtana és hangtana megegyezhet azzal (Seregy 1989: 22; Kugler–Tolcsvai Nagy 2000: 235; Kurtán 2006: 935). A terminológia egy-egy tudományág, szakma foglalmainak, kategóriáinak és módszereinek megnevezéseit tartalmazza (Kugler–Tolcsvai Nagy 2000: 235). A terminológiai réteg stilisztikailag semleges, világos jelentéstartománnyal bír, és rendszerint egyetlen terminus jelöl egy meghatározott szakmai realitást (Fóris 2006: 738; Pusztai 1980: 9; Kovács 2011).

Írásunkban az alábbi ábra (1. ábra) mentén közelítjük meg a szakképzési nyelvet és a szakszókincset.

A szakképzési szakszókincs a szaknyelvek rendszerén belül sajátos, dinamikusan változó réteg, amely részben zárt (hagyományos terminusai révén), részben nyitott az oktatáspolitikai, jogi és technológiai változások hatására (Sturcz 2020). A terminológia egyik jellegzetessége a főnevesítés (pl. *kompetenciaalapú oktatás, tanulószervezés*), amely a szakmai folyamatokat tárgyiasítja, és a szaknyelvek fogalmi rendszerező funkcióját erősíti (Fóris 2014). A terminusok fogalmi hálózatban értelmezhetők, jelentésük a kontextustól függ (Temmerman 2000: 32). A *kompetencia* terminus például csak a hozzá kapcsolódó fogalmak (*készség, attitűd, tudás, viselkedés*) kontextusában nyeri el teljes jelentését (Chrappán 2011).

A szakképzési nyelv és a köznyelv határán jelentkező interferenciák nyelvpolitikai és oktatásméleti kérdéseket vetnek fel (Benő és Péntek 2023: 239). A szakmai fogalmak köznyelvi használata pontatlanságot, míg

1. ábra. A szakképzési nyelv – szakszókincs terminológia viszonya

Forrás: saját szerkesztés

a köznyelvi elemek szaknyelvi kontextusba emelése terminológiai torzulást okozhat (Heltai 2014: 305; Kovács 2011). A történeti fejlődés során gyakori a latin, német, újabban angol eredetű terminusok honosított formáinak használata (Fóris 2006; Rixer 2023).

A nyelvészeti szempontú vizsgálatok szerint a szakképzési szókincs nemcsak lexikai, hanem pragmatikai szinten is strukturált: a terminusok a jelentés közvetítésén túl a kommunikációs célokhoz igazodó retorikai funkciókat is betöltenek (Fóris 2006: 738; Sturcz 2020; Tamás 2023). A szaknyelvi vizsgálatok így hozzájárulhatnak nemcsak a nyelvi változások megértéséhez, hanem az oktatáspolitikai és szakmai kommunikáció hatékonyságának növeléséhez is (Pusztai 1980: 6; Minya 2004: 251).

A szakképzés és a szakképzési nyelv történeti rétegei

A szakképzés a társadalom által elvárt, a gazdasági és technológiai igényekhez igazodó szakmai ismeretek, készségek és kompetenciák intézményesített átadásának szervezett formája. Célja, hogy elősegítse a tanulók felkészülését egy adott foglalkozás gyakorlására, valamint hozzájáruljon a munkaerőpiacon való eredményes részvételükhöz (Benedek 2021).

Magyarországon modern értelemben a 19. század második felében az iparosodás és gazdasági modernizáció nyomán alakult ki, szükségessé téve az államilag szabályozott szakmai képzést. A szakképzési rendszer az oktatási intézmények, programok és jogszabályok összessége, amelyek biztosítják a szakképesítések megszerzését, a képzés munkaerőpiaci relevanciáját és az élethosszig tartó tanulás lehetőségét. Fő elemei a szakképző iskolák, technikumok, szakképzési centrumok és országos irányító intézmények, például az Innovatív Képzéstámogató Központ (Cedefop 2024). A szakképzés intézményesülése és tartalmi változásai jól követhetők a legfontosabb történeti mérföldkövek és jogszabályi változások mentén (1. táblázat).

1. táblázat. A magyar szakképzés korszakolása

Korszak	Meghatározó szabályzók	Intézménytípusok
Céhes időszak	1307: első céh, 1777: Ratio Educationis, 1872: céhrendszer megszűnése	céhek
Ipariskolák, tanonciskolák	1870: első ipariskola, 1884: tanonciskolai tv., 1935: egységes vizsgák	ipariskola, tanonciskola
Szocialista időszak	1945: államosítás, 1961: szakmunkásképzők, 1974: szakközépiskolák	szakmunkásképző, technikum
Rendszerváltás utáni átalakulás	1993: közoktatási tv., 1996: szakképzési tv., 2003: OKJ	szakközépiskola, szakképző iskola
2011/2019-es reformok	2011 és 2019: új szakképzési tv.	technikum, szakképző iskola

Forrás: Patyi 2021, saját szerkesztés

A magyar szakképzés gyökerei a középkori céhes rendszerig nyúlnak vissza. A 14. században megjelenő céhek nemcsak a szakmai minőség és hagyományok őrzői voltak, hanem az oktatás szinterei is: az inasok a mesterektől sajátították el a mesterség alapjait, majd legényként dolgoztak, és végül mestervizsgát tettek. A tanoncok iskolai oktatását először a *Ratio Educationis* (1777) írta elő, a céhes képzés hanyatlása a 19. századi iparosodással kezdődött meg. Az 1884. évi tanonciskolai törvény már az állami felügyelet erősödését jelezte, országos szinten szabályozva az ipari tanulók képzését (Patyi 2021).

A szakképzés a 20. században az állami és gazdasági igények szerint alakult, a tanonciskolák hálózata kiépült, a szakmai vizsgákat és tanterveket 1935-ben egységesítették. A második világháború után a szakképzés államosítása és központosítása következett. Létrejötték a szakmunkásképző is-

kolák, amelyek a gyors iparosítás munkaerőigényét szolgálták ki. 1961-ben az egységes szakmunkásképző iskolák létrehozása új szintre emelte a szakmai oktatást, majd bevezették a szakközépiskolákat, amelyek érettségit és szakmát is adtak (Sanda 2022).

A rendszerváltás után a szakképzés többször megújult: az 1993-as közoktatási törvény, az 1996-os szakképzési törvény és a 2003-ban egységesített Országos Képzési Jegyzék (OKJ) a moduláris, kompetenciaalapú képzést és az élethosszig tartó tanulás elvét erősítette. A 2010-es években újabb jelentős reformok történtek. 2011-ben új szakképzési törvény lépett életbe, amely a duális képzés, a szakképzési centrumok és a gazdasági szereplők bevonását célozta. 2019-ben újabb átfogó reform következett: bevezették a technikumokat és szakképző iskolákat, lehetővé tették a rugalmasabb tanulási utakat, valamint a munkaerőpiaci igényekhez való szorosabb igazodást (Lükő 2020).

A szakképzési szókincs fejlődése a gazdasági, társadalmi és oktatási változásokkal párhuzamosan zajlott, jelentései kibővültek, szűkültek vagy újraértelmeződtek, miközben tükrözték az adott kor politikai, gazdasági és kulturális állapotát is (Karcsey 1981: 330).

A szaknyelvek jellemzője a fogalmi pontosság és tömörség (Csányi 2022: 54), ami a szakképzésben különösen fontos, hiszen a nyelv tudásközvetítő és cselekvést irányító funkciót tölt be. Ez a funkció a céhes korszak szóbeli utasításaitól az iparosodás kori tankönyvi és szabványosított formáig fejlődött, ma szabályozott és dokumentált. Kiemelten fontos a tanulási eredmények, vizsgák és tanulói tevékenységek irányításában, például a munkautasítások vagy vizsgaleírások nyelvhasználatában („készítse elő”, „ellenőrizze” stb.). Ez a nyelvhasználat a pedagógiai gyakorlat része (Csernicskó–Szabó Mihály 2023: 224; Benő–Péntek 2023: 249).

A szakképzési szókincs fejlődése a céhes rendszertől a 19–20. század fordulójáig

A szakképzés nyelvi múltjának egyik legfontosabb öröksége a céhes rendszer idejéből származik. A mesterségek évszázadokon át saját, zárt nyelvi kódrendszert alakítottak ki, amelynek funkciója nemcsak a szakmai ismeretek átadását, hanem a közösséghez tartozást is szolgáltatta. E nyelvi kódok jellemzője volt a gyakorlatiasság, a metaforikus kifejezések és a szóbeliség dominanciája. A nyelvi formák jelentős része a munkaeszközökhöz, munkafolyamatokhoz kötődött, így a nyelv szorosan illeszkedett a tevékenységek struktúrájához. Ebben az időszakban a szaknyelvi szövegek gyakran nem írásos formában, hanem szóbeli hagyományozás útján öröklődtek, ami saját

tos nyelvi állandóságot és változatosságot egyaránt eredményezett (Grétsy 1988: 101). A szóbeliség hangsúlyozása fontos volt a tanulók beavatásában és a mester-inas viszony fenntartásában.

A 19. századtól kezdődően a szakmai képzés formálódása és intézményesülése új nyelvi kihívásokat is hozott. A szakmai oktatás írásbelivé válása és a tananyagok egységesítése fokozatosan elkezdte strukturálni a szaknyelvet. Ezt a folyamatot a modernizációval együtt járó technológiai és fogalmi bővülés is ösztönözte. A szakmák nyelvének írásos rögzítése – szótárak, tankönyvek, szakmai lapok révén – a nyelvi normák létrejöttéhez vezetett. Ebben az időszakban vált általánossá például az *iparostanonc*, *segédlevél*, *mestervizsga*, *tanonciskola* kifejezéseinek használata. E szavak egyrészt tükrözték a tanulási folyamat lépcsőzetességét, másrészt jól illeszkedtek a kor nyelvújítás utáni, normatív nyelvhasználati törekvéseihez.

A terminológia jelentős része német hatásra alakult ki, főként az ipari szakmák esetében. A *mester* és *tanonc* kifejezések a céhes időszakból öröklődtek, ugyanakkor jelentésük az intézményi változásokkal együtt átalakult.

A szocialista időszak szakképzésének szókincse

A szocialista időszak szakképzése a központosított oktatáspolitikai keretei között valósult meg, amely egy erőteljes normatív és ideológiai kontrollt is jelentett a tananyagok, vagyis a szakmai nyelvhasználat felett is. A szaknyelv a tudás átadásán túl az állami ideológia közvetítője is volt, egységes és egyszerűsített formában, amely gyakran a terminológiai árnyaltság kárára valósult meg.

A korszak szaknyelvi kultúráját mind az ipari technológiák gyors fejlődése, mind a politikai narratívák meghatározták. Ez nemcsak új fogalmak megjelenését, hanem a meglévők újraértelmezését is jelentette. A terminológia központi irányítása révén a szaknyelv egyfajta „technolektussá” vált: specializált szakterületek sajátos nyelvi világai jöttek létre, amelyek kevésbé illeszkedtek a köznyelvi logikába (Fóris 2023).

A tanárképzés és a szakképzés nyelvi kultúrája közötti kapcsolat ma is kulcsfontosságú a szakmai oktatásban (Nagyné Kondor 2024). A szaknyelv oktatásához a pedagógusoktól olyan nyelvi-kommunikációs kompetenciák szükségesek, amelyek meghaladják a köznyelvi tudást (Einhorn 2021; Benő-Péntek 2023). A szocialista időszakban e kompetenciák fejlesztése háttérbe szorult, így a szaknyelvi tudás gyakran ösztönös vagy gyakorlatban szerzett maradt.

A szakmai szövegek stílusa ebben az időszakban gyakran formalizált, merev és standardizált volt, ami teljes mértékben megfelelt a korszak központi

oktatáspolitikai irányításának. A szakmai kifejezések használata az írásos tananyagokban és a tankönyvekben gyakran nélkülözte a valós munkahelyi nyelvhasználatot, így a diákok számára a gyakorlati és elméleti nyelvhasználat között szakadék alakult ki – ez a kettősség máig ható probléma.

Az 1960-as évektől a szakképzés szóhasználata az iparosítás ideológiai és gazdasági céljaihoz igazodott. Az oktatás gyakorlatorientált és kollektív szemléletét tükrözték az olyan terminusok, mint *ipari tanuló*, *szakmunkásképző iskola*, *kisipar*, *üzemi gyakorlat*, *termelési gyakorlat*. A nyelvhasználat kollektivizáló és funkcionálisan pragmatikus jellegű volt: a tanuló az államszocialista gazdasági rendszer „fogaskerekeként” jelent meg. Az olyan fogalmak, mint *közösségi nevelés*, *munkafegyelem* vagy *szocialista erkölcs*, szorosan kapcsolódtak a korszak pedagógiai diskurzusához.

A szakképzés szókincsének fejlődése a rendszerváltozástól napjainkig

A rendszerváltás utáni évtizedekben a szakképzési rendszer nyelvi kultúráját a gazdasági szerkezetváltás, a piaci igények átalakulása és a nemzetközi integráció határozta meg, ami a szaknyelv fejlődésére is jelentős hatást gyakorolt. A szocialista korszak egységesített nyelvezetét felváltotta a nyelvi diverzitás és terminológiai pluralizmus, amely új kihívásokat teremtett a szakképzés szereplői számára. Az ideológiai töltetű kifejezések háttérbe szorultak, helyettük az európai uniós integrációhoz kapcsolódó terminusok terjedtek el, mint a *kompetenciaalapú képzés*, *moduláris tananyag*, *duális szakképzés*, *kreditrendszer*, *portfólióalapú értékelés* (Balázs 2004: 283–4; Fischer 2025: 336–7). Az EU-csatlakozás nemcsak gazdasági és jogi harmonizációt kívánt, hanem új elvárásokat támasztott a terminológiai megfeleltetés és a többnyelvű terminológia terén is. Ez egyaránt kínált lehetőséget a nemzetközi szakszókincs adaptálására és okozott nehézséget a magyar megfelelőik kialakításában (Dróth 2004: 275; Fischer 2025). Magas az angol szaknyelvből történő átvételek száma, amelyek sokszor tükörfordításként (pl. *life-long learning* → *élethosszig tartó tanulás*), máskor változatlan formában kerültek be a szakmai diskurzusba (*soft skill*, *mentoring*, *benchmarking*). Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb szerephez jutottak a rövidítések és mozaikszók is: OKJ, TÁMOP, SZC, IKT, EQF.

A rendszerváltás után a nyelvi kultúra fragmentálódása a szakmai elit újradefiniálódásával járt (Kiss 2009), miközben a szakmai diskurzusban globalizált elemek jelentek meg (Fóris 2006). A szaknyelvi kompetencia fejlesztése az oktatás és tudományos kommunikáció hatékonysága miatt is elengedhetetlen (Fóris–Bölcskei 2019; Prószéky és mtsai 2023), különösen a kétnyelvű és nemzetközi tanulási terek korában (Benő–Péntek 2023: 245).

A 2019-től életbe lépő új szakképzési struktúra tovább bővítette a terminológiát. Az iskolarendszerű szakképzésben új és „rég-új” elnevezések jelentek meg, pl. *technikum*, *szakképzési centrum*, *szakmajegyzék*, amelyek a korábbi terminológia átrendeződését is eredményezték: a *szakma* immár nem csupán egy tevékenységet, hanem hivatalosan jegyzett oktatási egységet is jelöl (Schindler 2021).

A szókincs jelenlegi rétege és változási irányai

A magyar szakképzési nyelv több, párhuzamosan működő rétegből áll: magában foglalja a hagyományos (pl. *tanműhely*, *szakmai vizsga*, *gyakorlati képzés*), a korszerűsített (*technikum*, *szakképzési centrum*, *projektalapú tanulás*), valamint a nemzetközi hatásra beépült újabb terminológiát (*mentorpedagógus*, *dual training*, *outputorientált oktatás*, *EQF-szintek*).

Lexikai bővülés és új fogalomképzés

A szókincs egyik fő jellemzője ma a folyamatos lexikai bővülés, amely nemcsak a terminológiát gazdagítja, hanem szemléletváltást is jelent. A korábbi, általánosabb fogalmakat (*mesterlevél*, *ipari tanuló*, *vizsgabizottság*) új, sokszor angol mintát követő vagy EU-s szakpolitikai forrásból származó terminusok egészítik ki: *digitális kompetenciatérkép*, *tanulásmenedzsmentrendszer*, *moduláris tanulási egység*, *tanulási portfólió*, *tanulási ökoszisztéma*. Az új fogalmak főként szakmai dokumentumok közvetítésével kerülnek a hazai szaknyelvi diskurzusba, pl. kerettantervek, stratégiák, EU-ajánlások révén (Fóris 2024: 4; Fischer 2025).

A fogalomalkotás két fő útja: egyrészt a terminusok adaptálása (*lifelong learning* → *élethosszig tartó tanulás*, *assessment* → *értékelés*), másrészt a hazai szakképzési kontextusban létrejött új elnevezések (*szakmai oktató*, *tanulási útvonal*, *szakképzési centrum*). Ez utóbbinál gyakori a terminológiai instabilitás, ugyanarra a fogalomra több kifejezés is használatos (*vállalati partner*, *duális képzőhely*, *munkáltatói együttműködés*), ami a szabályozás hiányosságaira utal (Fischer 2025: 335).

A terminológiai bővülés minőségi változást is jelez, az új kifejezések mögött új oktatáspolitikai célok és szemléletek húzódnak meg. Az új terminológia a rugalmasság, átjárhatóság, egyéni tanulási utak, outputorientált-ság fogalmain alapul, szemben a korábbi merevebb struktúrákkal (Einhorn 2021), hiszen a szakszókincs változása a tudományos és oktatáspolitikai szemléletváltás lenyomata is (Prószéky és munkatársai 2023).

Idegen nyelvi hatások és nyelvi adaptáció

Az idegen nyelvi, elsősorban angol eredetű terminusok az ezredforduló után váltak meghatározóvá a magyar szakképzési szókincsben, az uniós csatlakozással járó harmonizáció hatására (Balázs 2004a: 283; Fischer 2025; Fóris 2014). A Cedefop, az Európai Bizottság és az OECD dokumentumai számos olyan szakképzésben használatos kifejezést vezettek be, amelyek – részben vagy egészben – angol nyelvi alakban kerültek a magyar szaknyelvbe.

Különösen elterjedtek az új oktatáspolitikai és tanulás-szervezési modellek fogalmai: *mentoring, coaching, learning outcomes, benchmarking, best practice, skills mismatch*. Egy részük idegen alakban rögzült, másokat próbáltak magyarosítani (kimeneti követelmény, jó gyakorlat, értékelés), ám a kettős terminológia sokszor bizonytalanságot okoz, leginkább az oktatási gyakorlat szintjén, ahol nem mindig világos, melyik változat a standard vagy hivatalos (Fóris 2023; Rixer 2023).

Az idegen nyelvi hatás, bár kihívásokat jelent, összességében előmozdítja a szaknyelvi fejlődést. A magyar szakképzési nyelv rugalmasan alkalmazkodik a nemzetközi tendenciákhoz, miközben törekszik nyelvi önazonossága megőrzésére. Ahogy Prószéky és mtsai (2023) hangsúlyozzák, a terminológia-politikanak a nyelvészeti és szakpolitikai szempontokat egyaránt össze kell hangolnia a fenntarthatóság érdekében.

Digitalizáció és új szóképzési modellek

A digitális technológia térhódítása jelentős hatást gyakorolt a szakképzés nyelvi struktúrájára is (Szűts 2020). Az új oktatási környezethez alkalmazkodva a szaknyelv olyan kifejezésekkel bővült, amelyek a digitalizáció és az infokommunikációs technológiák integrációját tükrözik: *digitális tananyag, e-learning, hibrid oktatás, online modul, mikrotanulás* stb. Ezek a terminusok döntően szószerkezetek, és produktív szóalkotási mintákat követnek.

A digitális szókincs fejleményeit jól illusztrálják az olyan fogalmak, mint a *digitális portfólió, távoktatási platform, tanulási útvonal-tervezés*, amelyek az utóbbi évek dokumentumaiban, tanmeneteiben és pályázati anyagaiban gyakorta előfordulnak. Az e-képzés és az IKT-alapú oktatás nemcsak módszertani újításokat hozott, hanem a szakképzés terminológiai rendszerét is átalakította.

A digitalizáció hatására kialakuló új terminusok gyakran az angol nyelvi előzmények alapján (Fóris 2006) jönnek létre (*learning management system* → *tanulásmenedzsment-rendszer, blended learning* → *hibrid tanulás*), vagy

idegen nyelvi szerkezetűek magyar nyelvi elemekkel vegyítve (pl. *digitális-kompetencia-fejlesztés*). Ez a fajta szóalkotás (Fóris és Bölcskei 2019) a magyar szaknyelv innovatív alkalmazkodóképességét mutatja, de terminológiai inkonzisztenciát is okozhat. A digitális terminusok esetében gyakori az azonos jelentésű, de eltérő nyelvi formájú szavak párhuzamos használata, mint például *online tananyag ~ digitális tananyag ~ e-learning tartalom*, ami a terminológiai standardizáció hiányát jelzi (Balázs 2009; 2023: 32, 135, 165).

A digitalizáció nemcsak új terminusokat, hanem új szóalkotási modelleket is hozott, jelezve a szaknyelv dinamikus természetét és alkalmazkodóképességét. A terminusok jelentése gyakran nyelvhasználatról, szövegkörnyezetről és dokumentumtípustól függ, adaptációjuk változó az oktatás különböző szintjein (Szűts–Szűts–Novák 2023; Arató–Balázs 2023). E szókincs változása egyúttal jelzi a szaknyelv élő, dinamikus természetét és a technológiai változásokhoz való alkalmazkodásának képességét is.

Terminológiai rétegződés és fogalmi hálózatok

A magyar szakképzés nyelve nem egységes terminológiai rendszer, hanem különböző történeti és funkcionális rétegek átfedése jellemzi (Balázs 2004b, 2014). A kommunikációs helyzet és a nyelvhasználó kompetenciája határozza meg, mely réteg aktiválódik (Grétsy 1988: 97). A régi kifejezések gyakran a gyakorlatban élnek tovább, míg az új terminusok inkább a szakpolitikai dokumentumokban jelennek meg (Fóris 2014). Előfordul, hogy egy kifejezés új jelentést kap: a *technikum* például egykor felsőfokú műszaki képzést jelölt, ma az érettségit is adó, korszerű szakképzési formát értjük alatta (Schindler 2021). Más esetekben ugyanaz a terminus több területen is használatos, de eltérő jelentéssel. A *mesterképzés* például egyszerre utalhat a kézműves hagyományokra és a felsőoktatási rendszer szintjeire. E párhuzamos használat rámutat arra, hogy a szakképzés nyelve nemcsak örököl és újít, hanem állandóan alkalmazkodik is.

A szakképzés nyelvhasználata nemcsak egyes kifejezések összessége, hanem olyan rendszerek hálózata is, amelyben a szavak jelentése szoros kapcsolatban áll más fogalmakkal. A terminusok nem elszigetelten, hanem szemantikai mezők és fogalmi hálózatok részeként működnek (Temmerman 2000: 95). Így például a *kompetencia* kifejezés a *tudás, készség, képesség, attitűd* fogalmakhoz kapcsolódik, míg más mezők a tanulási formákhoz (*e-learning, tanulási útvonal*) vagy a képzésszerkezethez (*ágazati alapvizsga, modulrendszer*) kötődnek. A szaknyelv hatékonyságát az is biztosítja, hogy ezek a fogalmi kapcsolatok átláthatók legyenek (Fóris 2023), támogatva az egységes tantervi gondolkodást és az átjárhatóságot (Benő–Péntek 2023).

Összegzés

A tanulmány a szakképzés szaknyelvének nyelvészeti vizsgálatát végezte, feltárva annak rétegzettségét és változásait. Az áttekintés alapján megállapítható, hogy a szakképzés nemcsak különálló szakterületekhez köthető szókincsek halmazával dolgozik, hanem létezik egy olyan nyelvi réteg, amely sajátosan a szakképzés világához kapcsolódik. Ez a szaknyelv több rétegből épül fel, és egyszerre őrzi a múlt kifejezéseit, követi a szakpolitikai változásokat, valamint reagál az oktatási és technológiai újdonságokra is.

A történeti elemzés rámutatott arra, hogy az egyes korszakok eltérő terminológiát és szemléletmódot hoztak a szakképzésbe. A szakképzés mai, jelenkori szókincse többféle hatás – elsősorban az angol szaknyelv és a digitalizáció – nyomán még tovább bővül és rétegződik.

Megállapíthatjuk, hogy a szakképzési nyelv nemcsak a szakmai tudás átadásának eszköze, hanem formálója is a tanulási folyamatoknak és a tanári szerepnek (Sturcz 2020: 383). Ezért fontos, hogy a pedagógusképzésben kiemelt figyelmet kapjon a szakmai szókincs tudatos használata (Benő–Péntek 2023: 239). A jövő oktatóinak nemcsak a technikai tudásra, hanem a terminológiai tudatosságra is szükségük van ahhoz, hogy képesek legyenek a különböző szakszavak pontos használatára, és a nyelvi változásokat követve a legfrissebb tudományos és szakmai trendeknek megfelelően alakítsák a szakképzési oktatást (Bacsa-Bán 2021: 204; Fóris 2023; Rixer 2023). Az egyértelmű terminológia segíti a szakmai kommunikációt és a tanulók megértését, növelve az oktatás hatékonyságát.

Szakirodalom

- Arató Balázs – Balázs Géza 2023. Hol a tudás, amit elvesztettünk az információban? A digitális pedagógia diszkurzív-intuitív megközelítése antropológiai és jogi nézőpontból. *Magyar Nyelvőr* 755–76. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.5.755>
- Bacsa-Bán Anetta 2021. *Szakmai pedagógusok. Szakoktatók és mérnöktanárok a 21. század első évtizedeinek gyorsan változó világában*. DUE Press. Dunajváros.
- Balázs Géza 2004a. Euroterminológia és magyar nyelv. In: Balázs Géza (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője I–II*. MTA. Budapest. 279–87.
- Balázs Géza 2004b. Apáczai – anyanyelv – szaknyelv. In: Péntek János (szerk.): *Magyarul megszólaló tudomány*. (Kisebbségkutatás-könyvek) Lucidus Kiadó. Budapest. 48–55.
- Balázs Géza 2009. Szaknyelvi nyelvhelyességi ajánlások. In: Bősze Péter (szerk.): *A magyar orvosi nyelv tankönyve*. Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest. 273–86.
- Balázs Géza 2014. A szakmai nyelvhasználat múltja, jelene. És jövője? In: Veszelszki Ágnes – Lengyel Klára (szerk.): *Tudomány, technolektus, terminológia. A tudományok, szakmák nyelve*. Éghajlat Könyvkiadó. Budapest. 19–26.

- Balázs Géza 2023. *Az internet népe. Internet – társadalom – kultúra – nyelv.* Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest.
- Bañcerowski Janusz 2004. A szaknyelvek és a szaknyelvi szövegek egyes sajátosságairól. *Magyar Nyelvőr* 446–52. <https://epa.oszk.hu/00100/00188/00036/pdf/128406.pdf>
- Benedek András 2021. Szakképzésfejlődési Szakaszok Magyarországon (1870–2020). *Szakképzés-Pedagógiai Tudományos Közlemények* 1/21–35.
- Benő Attila – Péntek János 2023. A terminológiastratégia szintjei és feltételei Erdélyben. In: Prószéky Gábor (főszerk.) – Fóris Ágota – Bölcskei Andrea – B. Papp Eszter – Lipp Veronika (szerk.): *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv.* Nyelvtudományi Kutatóközpont. Budapest. 199–235. <https://doi.org/10.18135/term.2023>
- Cedefop 2024. *Szakképzés Magyarországon: rövid leírás.* Az Európai Unió Kiadóhivatala. Luxemburg. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/9066090>
- Chrappán Magdolna 2011. Kompetencia a közoktatásban. *Educatio* 10/4: 550–60. https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/article_attachments/2011-04_tan8.pdf
- Csányi Eszter 2023. A szaknyelvek jellemzői. In: Szegedi Krisztina (szerk.): *Szemelvények a BGE kutatásaiból II. kötet.* Budapesti Gazdasági Egyetem. Budapest. 53–8. https://doi.org/10.29180/978-615-6342-76-8_6
- Csernicskó István – Szabó Mihály Gizella 2023. Hátrányból előnyt: A magyar nyelvpolitika és nyelvtervezés kihívásairól. In: Prószéky Gábor (főszerk.) – Fóris Ágota – Bölcskei Andrea – B. Papp Eszter – Lipp Veronika (szerk.): *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv.* Nyelvtudományi Kutatóközpont. Budapest. 199–235. <https://doi.org/10.18135/term.2023>
- Dróth Júlia 2004. Adalékok az egységes magyar szaknyelvi terminológia kialakításának alapelveihez és módszereihez. In: Balázs Géza (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője I–II.* MTA. Budapest. 267–7.
- Einhorn Ágnes 2021. A szaknyelvoktatáshoz szükséges tanári kompetenciák fejlesztése. *Porta Lingua* 1: 35–48. <https://doi.org/10.48040/PL.2021.3>
- Fischer Márta 2025. Az EU-többynnyelvűség hatása a magyar szaknyelvekre. *Magyar Tudomány* 186: 331–8. <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.2.13>
- Fóris Ágota 2024. A felsőoktatás és a tudomány nemzetköziesedésének hatása a magyar anyanyelvű oktatásra és terminológiára. *Anyanyelv-pedagógia* 17/4. <https://doi.org/10.21030/anyp.2024.4.1>
- Fóris Ágota 2006. A magyar terminológia helyzete és fejlesztésének feladatai napjainkban. *Magyar Tudomány* 166: 737–45.
- Fóris Ágota 2014. A szaknyelvek terminológiai szempontú megközelítése. In: Veszelszki Ágnes – Lengyel Klára (szerk.): *Tudomány, technolektus, terminológia – a tudományok, szakmák nyelve.* Éghajlat Könyvkiadó. Budapest. 27–36
- Fóris Ágota 2023. A terminológiastratégia szempontjai a jogi-közigazgatási területen. *Glossa Iuridica* 3: 35–64.

- Fóris Ágota – Bölcskei Andrea 2019. Ajánlások a magyar terminológiastratégiához. In: *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. L'Harmattan–OFFI Zrt. Budapest. 140–64. https://www.offi.hu/sites/default/files/media/files/terminologastrategiai_kihivasok.pdf
- Grétsy László 1978. Nyelvünk szókinccse. In: Takács Etel (szerk.): *Tanulmányok a nyelvről*. Országos Pedagógiai Intézet. Budapest. 85–102.
- Grétsy László 1988. A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban. In: Kiss Jenő – Szűts László (szerk.): *A magyar nyelv rétegződése*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 85–107.
- Heltai Pál 2014. *Mitől fordítás a fordítás?* Eötvös József Könyvkiadó. Budapest.
- Karcsay Sándor 1981. Jog és nyelv. *Jogtudományi Közöny* 36/4: 325–38.
- Kiss Jenő 2009. A tudományos nyelvek, az anyanyelv és az értelmiségi elit. *Magyar Tudomány* 170/1: 67–74. <https://adoc.pub/a-tudomanyos-nyelvek-az-anyanyelv-es-az-ertelmisegi-elit.html>
- Kiss József 2004. A legfontosabb hazai stratégiai kutatási terület a magyar nyelv. In: Balázs Géza (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője I–II*. MTA. Budapest. 245–8.
- Kovács László 2011. Szaknyelv kutatás és terminológia. In: Balázs Géza (szerk.): *Nyelvészetről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló*. Inter Nonprofit Kft. Budapest. 297–300.
- Kurtán Zsuzsa 2003. *Szakmai nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Kurtán Zsuzsa 2006. Szaknyelv. In: Kiefer Ferenc és mtsai: *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 932–57.
- Lükő, István. 2020. Mozaikok a szakképzés fejlődés közelmúlt évtizedeiből”. *Opus Et Educatio* 7/1. <https://doi.org/10.3311/oep.362>.
- Minya Károly 2004. Mai magyar szaknyelvújítás In: Balázs Géza (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője I–II*. MTA. Budapest. 249–67
- Nagyné Kondor Rita 2024. Vocational Teacher Training – Modeling, Professional Vocabulary Development, Connecting Subjects. *International Journal of Engineering and Management Sciences* 9/2: 61–71. <https://doi.org/10.21791/IJEMS.2024.016>
- Patyi Gábor 2021. A hazai szakképzés történetének vázlata (18–20. század.) Soproni Egyetemi Kiadó. Sopron. <https://doi.org/10.55194/GI.2023.3.1>
- Prószéky Gábor – Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Bölcskei Andrea – Lipp Veronika 2023. *A magyar terminológiastratégia kialakítása. Zöld könyv*. Nyelvtudományi Kutatóközpont. Budapest. <https://doi.org/10.18135/term.2023>
- Pusztai István 1980. A bécsi terminológiai iskola elmélete és módszertana. *Magyar Nyelvőr* 3–16.
- Rixer Ádám 2023. Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra? Gondolatok egy kutatás margójára. *Glossa luridica* 3: 9–31.
- Sanda István Dániel 2022. *A magyar ipari szakképzés története – Különös tekintettel a céhek működésére*. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger. <https://habilitacio.uni-eszterhazy.hu/51/1/A%20magyar%20ipari%20szakk%C3%A9pz%C3%A9s%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf>

- Schindler Rózsa 2021. Beszámoló a Magyar Pedagógiai Társaság Szakképzési Kollégiuma által szervezett „Beszélgetések a szakképzésről” online rendezvényorozat első két programjáról. *Opus Et Educatio* 8/2.
<https://doi.org/10.3311/ope.442>
- Schindler Rózsa 2024. Beszámoló a Magyar Pedagógiai Társaság Szakképzési Kollégiuma „Beszélgetések a szakképzésről” programsorozat 2024.április 4-én a Székesfehérvári Szakképzési Centrumban megtartott rendezvényéről. Beszámoló. *Opus Et Educatio* 11/3. <https://doi.org/10.3311/ope.640>
- Seregy Lajos 1989. Mi a szaknyelv? In: Bíró Ágnes (szerk.): *Szaknyelvi divatok*. Gondolat Kiadó. Budapest. 13–27.
- Sturcz Zoltán 2020. Szakmai anyanyelv, szakképzés a közoktatásban, nyelvpedagógiai összefüggések. In: *A nyelv perspektívája az oktatásban*. Eszterházy Károly Egyetem Liceum Kiadó. Eger. 379–92.
<https://doi.org/10.17048/Pelikon2018.2020.379>
- Szűts Zoltán 2020. A digitális pedagógia jelenségei és megnyilvánulási formái. *Új Pedagógiai Szemle* 5–6/15–38. [https://upszonline.hu/resources/volumes/70/issues/05-06/upsz_70\(05-06\)_2020__007__szuts_zoltan__a_digitalis_pedagogia.pdf](https://upszonline.hu/resources/volumes/70/issues/05-06/upsz_70(05-06)_2020__007__szuts_zoltan__a_digitalis_pedagogia.pdf)
- Szűts Zoltán – Szűts-Novák Rita 2023. A social media és az okoseszközök kommunikáció jellemzőinek hatása a pedagógiára. Elméleti alapvetés a kommunikációs és a neveléstudomány kapcsolatáról. *Magyar Nyelvőr* 565–82.
<https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.5.565>
- Temmerman, Rita 2000. *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach*. John Benjamins Publishing. Amsterdam.
<https://doi.org/10.1075/tlrp.3>
- Tamás Dóra Mária 2023. A terminológiai adatbázisok mint a terminológiastratégia eszközei. In: Prószéky Gábor (főszerk.) – Fóris Ágota – Bölcskei Andrea – B. Papp Eszter – Lipp Veronika (szerk.): *A magyar terminológiastratégia kialakítása*. Zöld könyv. Nyelvtudományi Kutatóközpont. Budapest. 57–74.
<https://doi.org/10.18135/term.2023>

Bacsa-Bán Anetta

egyetemi docens

Dunaújvárosi Egyetem

E-mail: bana@uniduna.hu

<https://orcid.org/0000-0002-4246-5426>

Abstract

BACSA-BÁN, ANETTA

TERMINOLOGY IN THE WORKSHOP – LANGUAGE CHALLENGES IN VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING

This study examines how Hungarian vocational education vocabulary has been stratified and changed in response to social, economic and technological influences. Drawing primarily on examples from curriculum and policy documents, as well as linguistic and educational literature, the results reveal an expansion in terminology, the adoption of foreign terms, and the proliferation of digital terminology, alongside the communication issues arising from the concurrent use of terms. The study confirms that the language of vocational education is crucial for the transfer of professional knowledge and the management of learning processes. Developing accurate terminology improves the effectiveness of education and the coherence of policy discourse.

Keywords: vocational education and training (VET), language of VET, terminology